

УДК 631.115

Судомир М. Р., аспірант
Національний університет біоресурсів і природокористування України
sudomyr@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В статті обґрунтовані наукові підходи до розробки ефективних організаційно-економічних механізмів (в системній цілісності) забезпечення зростання конкурентостійкості підприємств. В основу якого покладаються: концептуальні підходи до формування організаційно-економічних механізмів зростання соціально-економічних систем та їх конкурентної стійкості; принципи; типи та види зростання; матриці: SWOT-аналізу, Мк-Кінсеу, альтернатив результативності; типи реакції і поведінки підприємств; типи і види конкурентної стійкості; типи і види зростання та ін.

Ключові слова. Зростання, конкурентостійкість, організаційно-економічний механізм, підприємства, передумови, стратегія, принцип.

JEL Classification code: Q12, Q13, Q19

Sudomyr M.R., PhD student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
sudomyr@ukr.net

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF COMPETITIVENESS GROWTH OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. In a market economy and increasing competition in the market, the issue of increasing competitiveness acquires interest in academics and practitioners, so there is a problem to justify the organizational and economic mechanism increase competitiveness of agricultural enterprises in the development of the market environment.

We found that to ensure the competitiveness of enterprises and maintain the necessary growth must satisfy certain prerequisites, namely to meet the need for a company as the basic foundations of life support organization (socio-economic system); zhyttyedyalnoho meet the needs, increasingly oriented employees and retained jobs; meet the needs of workers as stakeholders in their intellectual development; the need for commitment to the subjects of interest as the basic foundations for long-term operation of the business as a social and economic system; the need for formation means the viability of the enterprise as the organizational integrity of the socio-economic and others. With the formation of such a system prerequisites are needed to substantiate new scientific approaches to develop effective organizational and economic mechanisms (in system integrity) ensuring the growth competitiveness of enterprises.

The proposed methodological approach forming system of competitiveness of enterprises of the agricultural sector in selected GES and market segments can be implemented with the highest performance in terms of compliance with certain requirements (principles) of resistant to competition construction in space-time dimension of organizational structures and systems of organizational interactions in the process of dynamic development of the market environment.

Keywords. Growth, competitiveness, organizational and economic mechanism, enterprise, premise, strategy, principle.

Постановка проблеми. Проблема ефективного функціонування господарських структур в аграрному секторі України є багатогранною і доволі складною оскільки тісно пов'язана із загальним розвитком агропромислового виробництва, адаптацією сільськогосподарських підприємств до ринково-

го середовища та необхідністю зростання конкурентостійкості підприємств. Тому, процес розвитку конкурентних відносин в аграрній сфері та проблема зростання конкурентостійкості розглядаються як необхідна передумова ефективного функціонування агропромислового виробництва і окремих

організаційно-правових форм господарювання. В умовах ринкової економіки та зростання конкуренції на ринку, питання підвищення конкурентостійкості викликають підвищений інтерес у науковців і практиків, що й зумовлює актуальність дослідження даної проблеми.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженням конкурентостійкості займаються такі вчені: Гудзинський О.Д.[1], Гуренко Т.О.[1], Сімах Ю.А. [4], Судомир С.М. [3], Нестеренко С.А.[2], Пономарьова М. С. [7], Чернега В.В [8], Тридід О.М. [6] та інші. Разом з тим питання визначення організаційно-економічного механізму зростання конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств потребують подальшого наукового дослідження.

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати організаційно-економічний механізм зростання конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств в умовах розвитку ринкового середовища.

Виклад основного матеріалу Аналітичне осмислення результатів теоретичного та емпіричного дослідження дає підставу стверджувати, що забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств у перспективному їх розвитку можна здійснювати на основі методологічного підходу до формування дієвої цілісної системи активізаційної стратегічної діяльності підприємницьких структур в органічній єдності складових системної цілісності у конкурентному середовищі, яке динамічно розвивається.

Рушійні сили в конкурентоспроможному розвитку підприємств як соціально-економічних та бізнесових систем і механізми забезпечення їх динамічної конкурентної стійкості та потреби в зростанні факторів підтримання необхідних темпів такого росту повинні охоплювати комплекс передумов, а саме:

задовольняти потреби в існуванні підприємства як базової основи забезпечення життєдіяльності організації (соціально-економічної системи);

задовольняти зростаючі потреби життєдіяльності працівників та в збереженні робочих місць;

задовольняти потреби працівників як суб'єктів діяльності в інтелектуальному їх розвитку;

потреби у виконанні зобов'язань перед суб'єктами за інтересами як базової основи довгострокового функціонування підприємства як соціально-економічної системи;

потреби у формуванні засобів забезпечення життєдіяльності підприємства як організаційної соціально-економічної цілісності;

потреби у формуванні системи збалансованих можливостей забезпечення стратегічно-конкурентоспроможного розвитку підприємства;

потреби на упереджувальній основі формування системи можливостей здатної забезпечувати в просторовому і часовому вимірах динамічно-стратегічну стійкість підприємств в їх розвитку як шляхом утримання існуючих стратегічних зон господарювання (СЗГ), так і передбачати нові СЗГ;

потреби на упереджувальній основі сформувати механізми управління (включаючи і організаційно-економічний) конкурентоспроможним розвитком підприємств та їх адекватною конкурентною стійкістю;

потреби у забезпеченні збалансованого динамічного розвитку соціальних, екологічних, біологічних, економічних, інтелектуальних складових в їх органічній єдності як системної цілісності, тощо.

З формуванням такої системи передумов виникає потреба в обґрунтуванні нових наукових підходів до розробки ефективних організаційно-економічних механізмів (у системній цілісності) забезпечення зростання конкурентостійкості підприємств.

В основу такого підходу нами покладаються: концептуальні підходи до формування організаційно-економічних механізмів зростання соціально-економічних систем та їх конкурентної стійкості; принципи; типи та види зростання; матриці: SWOT-аналізу, Мк-Kinsey, альтернатив результативності; типи реакції і поведінки підприємств; типи і види конкурентної стійкості; типи і види зростання та ін.

Головною концептуальною ідеєю зростання конкурентної стійкості підприємств є цільова спрямованість їх діяльності, зорієнтована на задоволення потреб згідно запро-

понованого нами переліку. При цьому ми акцентуємо увагу на застосуванні системного підходу при обґрунтуванні конкурентних переваг в обраних сегментах ринку та стратегічних зон господарювання. Такий підхід ми покладемо в основу обґрунтування пріоритетів у часовому і просторовому вимірах, які не є однозначними і є відповідною основою формування портфеля стратегій як базової основи забезпечення ефективного функціонування підприємств в зоні стійкого їх розвитку.

Стійкий розвиток господарюючих структур – це динамічна категорія, яка потребує врахування основних параметрів часового лагу функціонування підприємств як виробничих суб'єктів діяльності для забезпечення ефективного їх функціонування на вимогах запрограмованої стійкості в просторово-часовому вимірі. Для обґрунтування такого підходу нами пропонується варіант систематизованих рішень щодо розвитку підприємств за схемою: уточнення стадії розвитку досліджуваних підприємств; оцінка стану їх розвитку; можливість розвитку кризових явищ; можлива модель розвитку; цільова спрямованість розвитку загально- та внутрішньо- системного характеру; управлінський профіль, порядки інновацій, організаційне забезпечення в системі: організаційної культури, організаційної поведінки, організаційної взаємодії, організаційних поглядів; загальні та функціонально-забезпечуючі стратегії розвитку. Схематичне зображення такого підходу як системної цілісності представлено на рис. 1.

Запропонований нами підхід до формування організаційно-економічного механізму зростання конкурентостійкості підприємств є найбільш придатним для застосування на стадіях «розширеного відтворення (зростання) та інноваційно-креативного розвитку при проведенні системних змін».

Загальний методологічний підхід представлено в таблиці 1.

Під конкурентостійкістю слід розуміти організаційну взаємодію конкурентоздатності та конкурентоспроможності, яка дає змогу утримати свою нішу на ринку товарів та

послуг і забезпечити ефективно її функціонування в ринковому конкурентному середовищі.

Конкурентостійкість – категорія динамічна і має, залежно від обраних напрямів розвитку підприємств як соціально-економічних систем, свій максимально допустимий лаг стійкості в просторовому і часовому вимірах при обґрунтованому темпі проведення системних змін та відправної точки нового стрибка початку зростання. Для їх виявлення та обґрунтування розроблена технологія дослідження і оцінки, яка охоплює: стан розвитку ринкового середовища; рівень розвитку ринкового попиту стратегічної зони господарювання (СЗГ); сформований портфель стратегій підприємств як суб'єктів пропозицій обраних СЗГ; стратегії забезпечення конкурентного статусу та конкурентної стійкості підприємств; стратегії зростання; проектний варіант організаційно-економічного механізму зростання конкурентостійкості підприємств аграрного сектору економіки.

В систематизованому варіанті запропонований методологічний підхід представлено в таблиці 2.

Остаточний вибір портфеля стратегій за виділеними нами критеріями та їх комбінацію рекомендуємо здійснювати на основі «матриці вибору стратегій» (за А. Томпсоном і А. Стрінклендом), рис. 2.

Механізм розвитку сільськогосподарських підприємств не є однозначним і стабільно сформованим та визначається: станом розвитку конкурентного середовища; цільовою спрямованістю діяльності підприємств, загальними стратегіями розвитку; функціонально-забезпечуючими стратегіями, змістовним наповненням організаційно-економічного механізму. Вони визначають особливості, специфіку і напрями формування потенціалу «зростання» як системи та механізмів забезпечення. Це значить, що первинною в системі «розвиток» – «стратегія» – «зростання» є стратегія, яка визначає як напрями, так і темпи зростання – їх просторові та часові параметри, цільові установки.

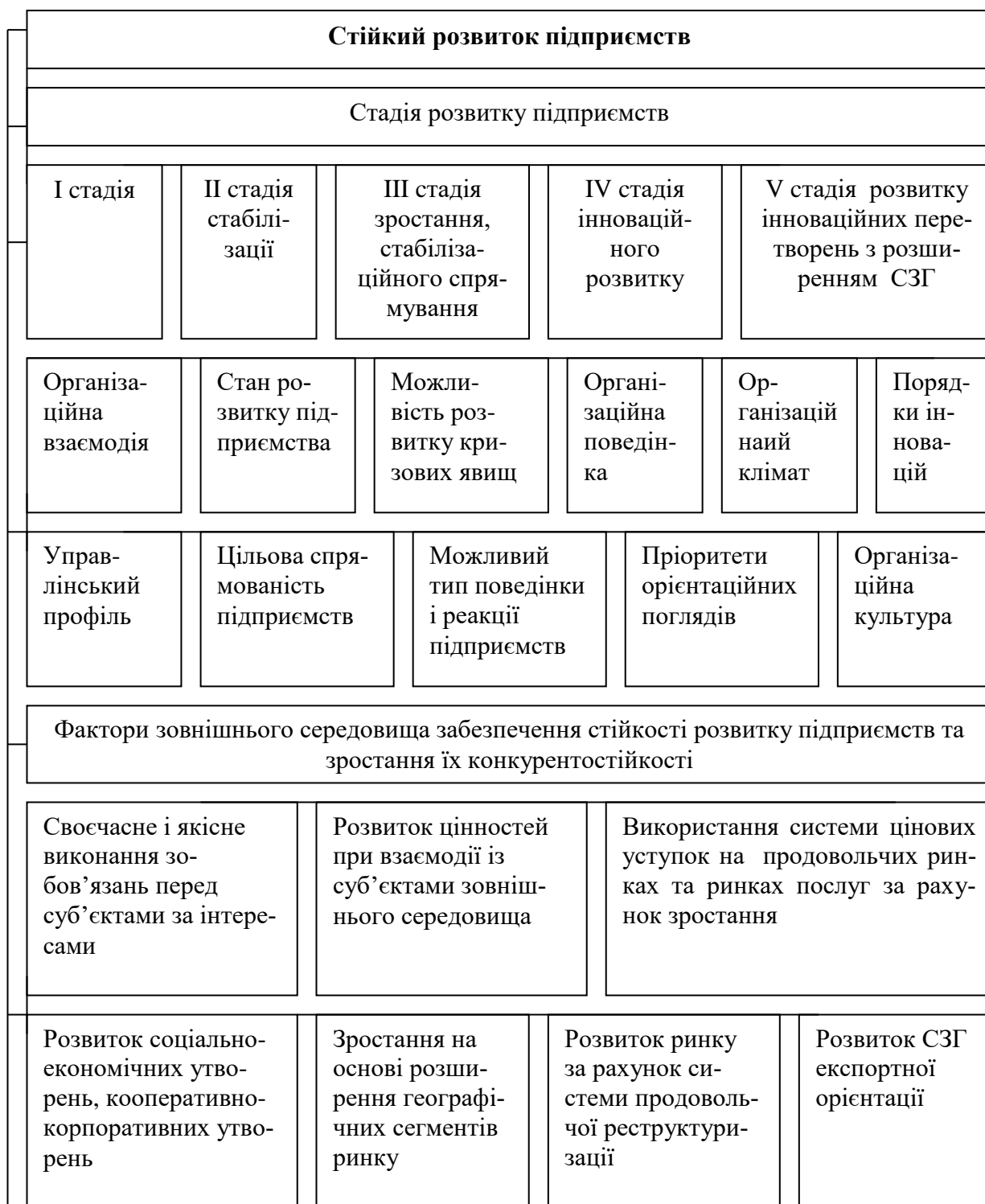

Рис. 1. Взаємозв'язок складових забезпечення стійкості розвитку підприємств в зростанні їх конкурентостійкості

Джерело: Розробка автора дослідження.

Таблиця 1

Методологічний підхід до формування системи забезпечення зростання конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств на життєвих циклах їх розвитку (фрагмент)

№ п/п	Основні системно-структурні параметри	Життєвий цикл розвитку підприємств
1	Стан розвитку підприємства	Розвиток заснований на делегуванні
2	Можливість розвитку криз	Криза контролю
3	Можливий тип поведінки (модель розвитку організації)	Антикризовий з розширенням стратегічних зон господарювання (СЗГ), диверсифікований
4	Цільова спрямованість	Забезпечення виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами в часовому і просторовому вимірі. Забезпечення ефективного використання потенційних можливостей підприємства при досягненні цілей
5	Управлінський профіль	Децентралізоване управління
6	Порядки інновацій	Зміна функціональних властивостей системи при збереженні організаційної структури (складових)
7	Організаційна культура	Акцент на пріоритетний соціально-економічний розвиток в контексті цивілізованих орієнтацій них поглядів, спрямованих на забезпечення єдності інтересів
8	Загальна стратегія розвитку соціально-економічних систем	Стратегія помірною зростання з ознаками соціально-економічного розвитку. Стратегія розвитку організації на основі розширеного відтворення
9	Стилі керівництва	В системі ОНЗ-ОНП
10	Пріоритети орієнтаційних поглядів	Орієнтація на раціонально збалансовану факторну складову функціонального забезпечення успіху в діяльності суб'єктів господарювання як системну цілісність в контексті соціально-економічної концепції влади, цільових установок, споживчих пріоритетів, раціонально сформованих системних цілісностей на вимогах цивілізованих цінностей
11	Організаційна поведінка	Виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами в процесі взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища
12	Організаційний клімат	Зміни, що дадуть нові результати Оцінка зовнішніх факторів Середньострокове планування Готовність до подолання труднощів та можливість прогнозування досягнення успіху
13	Організаційна взаємодія	В системі відносин по лінії: ОНЗ-ОНС, ОНС-ОНЗ, ОНЗ-ОНП, ОНП-ОНЗ, ОНС-ОНП, ОНП-ОНС; моделей організацій за типами реакції та поведінки; типів сформованих соціально-економічних утворень та ін.
14	Функціонально-забезпечуючі стратегії	Стратегії: розвитку конкурентних переваг, розширення географічних сегментів ринку, якості, цінових уступок

Примітка: за аналогічною схемою розробляється система забезпечення зростання конкурентної стійкості сільськогосподарських підприємств на інших життєвих циклах їх розвитку

Складові систем організаційно-економічного механізму конкурентостійкості підприємств за основними блоками

№ п/п	Складові систем організаційно-економічного механізму конкурентостійкості підприємств за основними блоками	Складові основних блоків системи організаційно-економічного механізму конкурентостійкості підприємств
1	Стан розвитку ринкового середовища за типами	1. Рівень розвитку ринкового середовища: – високий (насичений, структурно-асортиментний з коефіцієнтом 0,8-1,0); – середній (з коефіцієнтом 0,5-0,8); – низький (з коефіцієнтом до 0,5)
2	Тип поведінки і реакції підприємств як суб'єктів пропозицій	1. Приростний 2. Інноваційний 3. Стратегічний 4. Антикризовий 5. Конкурентний
3	Ринковий попит стратегічної зони господарювання (за рівнем насиченості)	1. Високий 2. Середній 3. Низький
4	Потенціал суб'єктів ринку пропозицій (за рівнем розвитку)	1. Високий 2. Середній 3. Низький
5	Рівень конкурентостійкості на ринку попиту	1. Високий 2. Середній 3. Незначний
6	Аспекти бізнесу	1. Товарного спрямування 2. Функціонального спрямування 3. Ресурсно-компетенційного спрямування
7	Типи орієнтаційних поглядів на стратегії бізнесу (стратегічні напрями)	1. Товарно-виробничого спрямування 2. Диференційного спрямування 3. Фокусного спрямування
8	Можливо сформований портфель стратегій	За критерієм організаційного рівня (корпоративному, діловому, функціональному, операційному) За критерієм економічної ситуації (за критеріями: стадій життєвого циклу розвитку суб'єктів пропозицій) За критерієм сформованих та розвитком конкурентних переваг суб'єктів пропозицій на відповідних сегментах ринку СЗГ За типами поведінки, напрямками розвитку підприємств За критерієм організаційного рівня їх розробки За критеріями відображення системи цінностей, активністю, адаптивністю та ін.
9	Типи загальних стратегій	За критерієм стабільності, зростання, скорочення
10	Організаційний механізм конкурентостійкості підприємств як системна цілісність	За критерієм організаційної культури, організаційної поведінки, цінностей, організаційної взаємодії в органічній їх єдності
11	Соціально-економічна концепція влади як система	За критерієм соціального, екологічного, інтелектуального, організаційного розвитку в їх органічній єдності
12	Економічний механізм конкурентостійкості підприємств як системна цілісність	За критерієм економічних складових забезпечення конкурентостійкості підприємств в органічній єдності економічних регуляторів динамічного їх розвитку за типами поведінки та реакції

Примітка. Розробка автора

Темпи приросту ринку, %	Високий	I. Квандрант стратегій 1. Перегляд стратегій концентрації 2. Горизонтальна інтеграція або злиття 3. Вертикальна інтеграція 4. Диверсифікація 5. Скорочення організації 6. Ліквідація	II. Квандрант стратегій 1. Продовження концентрації 2. Вертикальна інтеграція 3. Концентрація диверсифікації
	Низький	IV. Квандрант стратегій 1. Перегляд стратегій концентрації в одній галузі 2. Горизонтальна інтеграція 3. Вертикальна інтеграція 4. Диверсифікація 5. «Збір урожаю» і вихід з ринку 6. Ліквідація	III. Квандрант стратегій 1. Концентрична диверсифікація 2. Конгломерантна диверсифікація 3. Спільне підприємство у новій сфері 4. Вертикальна інтеграція 5. Продовження стратегій концентрації
		Мала	Велика
		Відносна частка ринку	

Рис. 1. Матриця вибору стратегій [6]

Висновки. Запропонований методологічний підхід формування системи забезпечення конкурентостійкості підприємств аграрного сектора економіки в обраних СЗГ та сегментах ринку можна реалізувати з найвищою ефективністю в умовах дотримання певних вимог (принципів) побудови конкурентостійких у просторово-часовому вимірі організаційних структур та в системі організаційних взаємодій у процесі динамічного розвитку ринкового середовища.

На основі варіантних оцінок нами виділені такі основні принципи формування системи забезпечення конкурентостійкості підприємств аграрного сектора економіки як: пріоритетної цільової спрямованості, випереджувально-сформованого потенціалу сис-

темних змін, стратегічної орієнтованості, стратегічної збалансованості попиту і пропозиції, системно-синергетичної збалансованості стратегічної орієнтації, збалансованості організаційної взаємодії, соціальної відповідальності, поточно-стратегічної відслідкованості, поточно-стратегічної маневреності, зростаючої потенціально-конкурентної можливості, загальної динамічно-конкурентної системної стійкості.

Розроблена система принципів конкурентостійкого розвитку підприємств аграрного сектора економіки та методика дослідження і оцінки є основною складовою методології обґрунтування концепції формування ефективного організаційно-економічного механізму зростання їх конкурентостійкості.

Список літератури

1. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія/О.Д.Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О.Гуренко – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
2. Гудзинський О.Д. Формування результативної системи управління конкурентоспроможністю підприємств: методологічний аспект: монографія / О.Д.Гудзинський, С.А. Нестеренко. – Львів: «Ліга - Прес», 2014. – 420 с.
3. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія / С. М. Судомир [монографія]–. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 483 с.
4. Судомир М.Р. Організаційно-економічний механізм стійкості функціонування сільськогосподарських підприємств // Судомир М.Р.// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.– 2015.– Вип. 14. Ч.4. – С. 91–94
5. Сімах Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. / Ю. А. Сімах // Вісник Міжнародного Слов'янського Університету. Серія «Економічні науки». Том X, 2007. – № 1. – С. 12–16.
6. Томпсон А. А., мл. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации : учеб. [для вузов] / А. А. Томпсон, мл., А. Дж. Стрикленд III. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 412 с.
7. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємства : моногр. / О.М. Тридід. – Харків : ХДЕУ, 2008. – 364 с

8. Пономарьова М. С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку / М. С. Пономарьова // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 285-294. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkhnau_ekon_2016_1_34.
9. Чернега В.В. Конкурентостійкість підприємств та механізми її забезпечення: [монографія] / [В.В. Чернега] Київський національний ун-т технологій та дизайну; інститут підготовки кадрів держ. служби зайнятості України. – К. : ІПК ДСЗУ, 2008. – 235 с.
10. Porter M.. Towards adinamic theory of Strategy// *Strategic Management Jonrnal*. №12. 1991, p. 95-117.
11. Концепция конкурентоустойчивости: теория и прак- тика / под ред. Н.И. Заичкина, Л.С. Зеленцовой. М.: Перо, 2012. 249 с

References:

1. Gudzinskiy, O.D., Sudomir, S.M., Gurenko, T.O. (2010) Upravlinnya formuvannam konkurentospromozhnogo potentsialu pidpriemstv (teoretiko-metodologichniy aspekt): monografiya. K. : *IPK DSZU*, 212 p. [in Ukrainian]
2. Gudzinskiy, O.D., Nesterenko, S.A. (2014) Formuvannya rezultativnoyi sistemi upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpriemstv: metodologichniy aspekt: monografiya. – Lviv: «*Liga - Pres*», 420 p. [in Ukrainian]
3. Sudomir, S.M. (2015) Formuvannya sistemi upravlinnya rozvitkom silskogospodarskih pidpriemstv: teoriya, metodologiya / S. M. Sudomir [monografiya]. K.: *TsP «Komprint»*, 483 p. [in Ukrainian]
4. Sudomir, M.R. (2015) Organizatsiyno-ekonomichniy mehanizm stiykosti funktsionuvannya silskogospodarskih pidpriemstv. *Naukoviy visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu. Seriya: Ekonomichni nauki. Vip. 14. Ch.4*, p. 91–94 [in Ukrainian]
5. Simeh, Yu. A. (2007) Viznachennya ponyattya konkurentostiykist pidpriemstva. / Yu. A. Simeh // *Visnik Mizhnarodnogo Slov'yanskogo Universitetu. Seriya «Ekonomichni nauki». Tom X, № 1*, p. 12–16. [in Ukrainian]
6. Tompson, A. A. yo, Striklend III, A. Dzh. (2000) *Strategicheskij menedzhment: kontseptsii i situatsii* : ucheb. [dlya vuzov]. M.: *INFRA-M*, 412 p. [in Russian]
7. Tridid, O.M. (2008) Organizatsiyno-ekonomichniy mehanizm rozvitku pidpriemstva : monogr. *Harkiv : HDEU*, 364 p. [in Ukrainian]
8. Ponomarova, M. S. (2016) Konkurentostiykist silskogospodarskih pidpriemstv yak zaporuka strategichnogo ekonomichnogo rozvitku. *Visnik HNAU. Seriya : Ekonomichni nauki. № 1*, p. 285-294. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkhnau_ekon_2016_1_34. [in Ukrainian]
9. Chernega, V.V. (2008) Konkurentostiykist pidpriemstv ta mehanizmi yiyi zabezpechennya: [monografiya]. *Kiyivskiy natsionalniy un-t tehnologiy ta dizaynu; institut pidgotovki kadriv derzh. sluzhbi zaynyatosti Ukrayini*. – K.: *IPK DSZU*, 235 p. [in Ukrainian]
10. Porter, M. (1991) Towards adinamic theory of Strategy// *Strategic Management Jonrnal*. №12, p. 95-117. [in English]
11. Kontsepsiya konkurentoustoychivosti: teoriya i prak- tika / pod red. N.I. Zaichkina, L.S. Zelentsovoy. M.: *Pero*, 2012. 249 p. [in Ukrainian]